

بسم الله الرحمن الرحيم

تأثیر نهضت سیدالشهداء (ع) بر نهضت امام خمینی (ره)

نهضت امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی ایران را می‌توان بارزترین و موفق‌ترین انقلاب نشئت گرفته از فرهنگ عاشورایی در تاریخ تشیع دانست. بی‌گمان نهضت امام حسین (ع) و پیام عاشورا همان فرهنگی است که منبع اصلی الهام نهضت امام (ره) بوده است. آن چنان که در کلام امام خمینی آمده است: انقلاب اسلامی ایران، پرتویی از عاشوراست. (صحیفه ی امام، ج ۱۸: ۲۲)

بدین ترتیب اصلی‌ترین عامل فرهنگی محرک تأثیرگذار بر انقلاب اسلامی ایران را باید ایدئولوژی انقلابی شیعه مبتنی بر فرهنگ عاشورایی دانست. نهضت امام و انقلاب اسلامی در همه ی ابعاد خود وامدار نهضت امام حسین (ع) و فرهنگ عاشوراست.

از جمله ابعاد مهم نهضت حضرت امام خمینی در فرآیند پیروزی انقلاب، بُعد استکبارستیزی آن است. مسئله ای که در سخنان امام خمینی درباره ی نوع نگاه و مبارزه شان در تقابل با آمریکا، خود را نشان می‌دهد. ایشان درباره ی مبارزه با آمریکا و حساسیت رژیم در این باره می‌فرماید:

یک وقتی که ما می‌خواستیم یک صحبتی بکنیم یک نفر را فرستادند که شما از آمریکایی‌ها صحبت نکنید، ولو از شاه هم « بگوئید مانعی نیست. من گفتم ما همه ی اشکالمان در آمریکایی‌هاست. همه ی گرفتاری که داریم از دست آمریکا داریم. ما آن (مجرم اصلی را بگذاریم و سراغ این‌هایی [برویم] که تبع هستند و آلت هستند.» (صحیفه ی امام، ج ۲: ۶۷)

حضرت امام در این رویکرد ضداستعماری و ضداستکباری خود نیز متأثر از پیام‌های حاکم بر روح قیام امام حسین (ع)، مانند ظلم‌ستیزی، حریت و آزادگی و تن‌ندادن به ذلت در برابر مستکبرین بودند.

تقارن عاشورای حسینی با ۱۳ آبان به عنوان روز مبارزه با استکبار جهانی، خود پیشنهاددهنده ی درنگ و تأمل بیشتری بر مبانی مشترک در نهضت امام خمینی (ره) با تأسی از قیام امام حسین (ع) است. بنابراین هدف از مقاله ی حاضر، تمرکز بر تأثیرپذیری عمیق جنبه ی استعمارستیزی در قیام امام خمینی از قیام امام حسین (ع) و حاکم بودن روح ظلم‌ستیزی در هر دو حرکت است. همچنان که شروع و پایه ریزی توده‌ای‌ترین انقلاب جهان در ۱۵ خرداد سال ۴۲، یعنی تنها چند روز پس از عاشورای حسینی، بسته شد. بدین ترتیب بسیاری از شعارهای انقلاب اسلامی بیانگر درک مردم از تأثیرپذیری امام از قیام سالار شهیدان است:

«خمینی خمینی، تو فرزند حسینی»، «خمینی، خمینی تو وارث حسینی» و «نهضت ما حسینیه، رهبر ما خمینی» از جمله شعارهایی بود که در زمانه ی انقلاب توسط مردم سر داده می شد

این پیوند عمیق میان استکبارستیزی و استعمارستیزی در اندیشه ی امام (ره) با قیام امام حسین (ع) را می توان در این جمله ی امام به وضوح دید: «اگر ما بخواهیم مملکت مان، یک مملکت مستقلی باشد، یک مملکت آزاد باشد، باید این رمز (قضیه ی سیدالشهدا) را حفظ کنیم.» (صحیفه ی امام، ج ۱۰: ۲۱۶)

برای دستیابی به هدف این یادداشت، در قسمت «الف» به پیام ظلم ستیزی و حریت از یوغ مستکبران و طاغوتیان در قیام عاشورا خواهیم پرداخت. در قسمت «ب»، به تأثیرات عمیق نهضت سیدالشهدا بر نهضت امام اشاره خواهد شد و در قسمت «ج» یادداشت، استکبارستیزی در اندیشه ی امام به مثابه ی مصداقی از شعار راهبردی «کل یوم عاشورا و کل ارض کربلا» مورد توجه قرار خواهد گرفت.

الف) پیام ظلم ستیزی و مبارزه با استکبار در قیام امام حسین (ع)

نهضت حضرت امام حسین (ع) دارای ابعاد و جلوه های گوناگون و آثار و ثمرات مختلف و پیام های ژرف و راهگشاست. یکی از برجسته ترین درس های مکتب حسینی، ظلم ستیزی و آزادگی است. نفی هرگونه ظلم و ستم و مبارزه با مستکبران، طاغوتیان و ستمگران زمان و دفاع و حمایت از محرومان و مستضعفان در ذات حرکت امام حسین (ع) قرار دارد که شعار «هیئات منا الذله» را می توان تجلی آشکار این پیام عاشورا دانست

نهضت عاشورا با توجه به ماهیت اسلام-خواهی و ظلم ستیزی-اش، همواره الهام بخش نهضت های ظلم ستیز و آزادی خواه بوده است. مبارزه ی مکتبی امام حسین (ع) تلاشی مقدس و تأثیرگذار بود که پیامدهای گوناگون پیدا و پنهان بسیاری را در عرصه های مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در پی داشت. این پیامدها از قیام مختار و توابین آغاز شد و تا انقلاب عظیم مردم ایران ادامه یافت.

علاوه بر بسیاری از قیام های ضدستم و نهضت های آزادی بخش در جهان اسلام که با الهام از حرکت عزت آفرین عاشورا شکل گرفته و به ثمر رسیده است، حتی مبارزه های استقلال طلبانه ی هند به رهبری مهاتما گاندی، ثمره ی این الگوگیری بود؛ همچنان که خود گاندی گفته است: «من زندگی امام حسین (ع) را به دقت خوانده ام و توجه به صفحات کربلا نموده ام و بر

من روشن شده است که اگر هندوستان بخواهد یک کشور پیروز گردد، بایستی از قیام حسین (ع) الگو گیرد.» (عسکری
اسلامپور، ۱۳۸۷: ۴۴)

محمدعلی جناح، رهبر استقلال پاکستان، نیز گفته است: «هیچ نمونه ای از شجاعت، بهتر از آنکه امام حسین (ع) از لحاظ
فداکاری و تهور نشان داد، در عالم پیدا نمی شود. به عقیده ی من، تمام مسلمین باید از سرمشق این شهیدی که خود را در
سرزمین عراق قربانی کرد، پیروی نمایند.» (همان جا)

حریت و آزادی نیز به عنوان یکی دیگر از پیام های عاشورا در پیوند با ظلم ستیزی قیام امام حسین (ع) است. قیام عاشورا به ما
آموخت ستم پذیری و تحمل سلطه ی سلطه گران و مستکبران و سکوت در برابر تعدی و زیر بار منت دونان رفتن و تسلیم
فرومایگان شدن و اطاعت از کافران و فاجران، همه و همه از ذلت نفس و زبونی و حقارت روح انسانی سرچشمه می گیرد.
استاد شهید مطهری در باب این پیام عاشورا می فرماید:

امام حسین (ع) مرگ با عزت را بهتر از زندگی با ذلت می دانست. جمله ی معروف امام حسین (ع)، «هیئات منّا الذّله»، «
عجیب است و از آن جمله هایی است که تا دامنه ی قیامت از آن حرارت و نور می تابد. حماسه و کرامت و عزت و شرافت
نفس می بارد.» حماسه ی حسینی، ج ۱، ۱۳۶۸: ۵۴

ب) تأثیر نهضت سیدالشهدا بر نهضت امام (ره)

ریشه دار بودن نهضت امام (ره) و انقلاب اسلامی در نهضت امام حسین (ع) در سرتاسر لحظات انقلاب اسلامی آشکار است.
تقارن ۱۵ خرداد سال ۱۳۴۲ با ۱۲ محرم ۱۳۸۳ و همین طور قطعی شدن سقوط رژیم شاه در تظاهرات عظیم عاشورا و تاسوعای
۱۳۵۷ (به مثابه ی رفراندوم سرنگونی رژیم) خود گویای پیوند عمیق نهضت امام با قیام امام حسین (ع) است

همان طور که در قسمت قبل اشاره شد، یکی از مهم ترین عناصر در ذات قیام امام حسین (ع)، ظلم ستیزی و آزادی است. شعار
«هیئات منّا الذّله» به عنوان پیام اصلی قیام امام حسین (ع)، شعاری است که به نحوی آشکار در اندیشه ی امام خمینی و نهضت
استعمارستیز و استبدادستیز ایشان هویداست

حضرت امام (ره) با الهام از اندیشه ی جاویدان «کل یوم عاشورا و کل ارض کربلا»، صحنه ی مبارزه با شاه و اربابان غربی آن را
صحنه ی نبرد با یزیدیان زمان اعلام کرد و با فراگرفتن درس آزادی، آشتی ناپذیری و از خود گذشتگی از نهضت اباعبدالله،

دریافته بود که ستم‌کشی برای پیروان اسلام راستین و پرورش یافتگان مکتب عاشورا پذیرفتنی نیست و قیام امام حسین (ع) در دفاع از مظلومان و محرومان و مقابله با مستکبران و ستمگران، به زمان و مکان خاصی محدود نیست

امام درباره‌ی پتانسیل انقلاب سازی عاشورای حسینی معتقد بود: «واقعه‌ی عظیم عاشورا از سال ۶۱ هجری تا خرداد ۴۲ و از آن زمان تا قیام حضرت بقیه‌الله، ارواحنا لمقدمه‌الفداء، در هر مقطعی انقلاب ساز است.» صحیفه‌ی امام، ج ۱۶: ۱۷۹

استاد شهید مرتضی مطهری نیز انقلاب عاشورایی امام خمینی را این‌گونه بیان می‌کند: «ندای امام خمینی (ره) از قلب فرهنگ و اعماق تاریخ و از ژرفای روح این ملت برمی‌خاست؛ مردمی که در طول ۱۴ قرن حماسه‌ی محمد (ص)، زهرا (س)، حسین (ع)، زینب (ع)، سلمان، ابوذر و صدها هزار زن و مرد دیگر را شنیده بودند و این حماسه‌ها با روحشان عجین شده بود، بار دیگر همان ندا را از حلقوم این مرد شنیدند و علی و حسین را در چهره‌ی او دیدند... مردمی که سال‌ها این آرزو را که در زمره‌ی یاران امام حسین (ع) باشند را در سر می‌پروراندند، به ناگاه خود را در صحنه‌ی این چنین مشاهده کردند، گویا حسین (ع) را به عینه می‌دیدند. کربلا، حنین، بدر، احد، تبوک و خیبر... را می‌دیدند.» (شهید مطهری، ۱۳۷۴: ۱۱۹)

ج) استکبارستیزی در اندیشه‌ی امام مصداق راهبرد (کل‌یوم‌عاشورا و کل‌ارض‌کربلا)

حضرت امام خمینی (ره) را باید یکی از بزرگ‌ترین قهرمانان مبارزه با استعمار در تاریخ معاصر دانست. معمار کبیر انقلاب به صراحت گفتمان و منطق انقلاب را ضد منافع استکباری، بالاخص در رأس آن‌ها آمریکا، معرفی می‌نماید. ایشان توانست اندیشه‌ی مبارزه با استعمار را از مرز ایده فراتر برده و به عمل درآورد. مبارزه با استکبار در نظر ایشان، به منزله‌ی راهبرد «کل‌یوم‌عاشورا و کل‌ارض‌کربلا» است. از این رو، مبارزه با مستکبران را در امتداد رخداد عظیم عاشورا تعبیر و تعریف می‌نمودند

در اندیشه‌ی امام، اساساً مقصد نهایی انبیا و اولیا، ریشه‌کن کردن استکبار بوده است و در تحلیل وسیع‌تری، جنگ حق و باطل در طول تاریخ بوده است و همواره در پیش روی انبیا، از حضرت آدم تا خاتم (ص)، قلدران و زورگویانی بوده‌اند که منافعشان به خطر می‌افتاده است. در تفکر امام، نزدیک‌ترین حلقه به انبیا، مستضعفان بودند و مقصد انبیا، نجات مظلومان از چنگال ستمگران بوده است. لذا امام (ره) مستضعفین را دوستان واقعی انقلاب اسلامی و مستکبرین را دشمنان همیشگی انقلاب اسلامی معرفی می‌کند و بر این اساس، دلیل مبارزه با دشمن را جنگ عقیدتی و ایدئولوژیکی اسلام و کفر می‌داند و می‌فرماید:

جنگ ما جنگ عقیده است و جغرافیا و مرز نمی‌شناسد و ما باید در جنگ اعتقادی‌مان، بسیج بزرگ سربازان اسلام را در «

جهان به راه اندازیم.» صحیفه‌ی امام، ج ۲۱: ۸۷

بنیان گذار جمهوری اسلامی ایران با الهام گرفتن از آموزه-ها و دستاوردهای عاشورایی، حماسه ی حسینی

را مبنای پایه ای برای قیام و مبارزه ی مردم انقلابی ایران در مبارزه برضد استبداد محمدرضا پهلوی و استکبار جهانی به رهبری آمریکا قرار دادند. شاید این کلام امام بتواند گویای درس استکبارستیزی، ظلم ستیزی و طاغوت ستیزی ایشان در بهره گیری از مبانی مکتب امام حسین باشد:

امام حسین به ما آموخت در حالی که ستمگران زمان به مسلمین حکومت می کنند در مقابل او، اگرچه قوای شما ناهماهنگ « باشد، به پا خیزید و استنکار کنید. اگر کیان اسلام را در خطر دیدید، فداکاری کنید و خون نثار نمایید.» (پیام امام به حجاج، ۱ آذر ۵۷)

حمیدرضا رحیمی

منابع:

صحیفه ی امام، جلدهای ۲۸، ۲۱، ۲، ۱۰ و ۱۶/

مطهری، شهید مرتضی (۱۳۶۸)، حماسه ی حسینی، ج ۱، انتشارات صدرا

مطهری، شهید مرتضی (۱۳۷۴)، پیرامون انقلاب اسلامی، انتشارات صدرا

عسکری اسلامپور، کریم (۱۳۸۷)، امام حسین (ع) و قیامش در آینه ی اندیشه ها، پاسدار اسلام، شماره ی ۳۲۵/

پیام امام خمینی (ره) به حجاج بیت الله الحرام، نوفل لوشاتو، ۱ آذر ۵۷

پایگاه جامع محتوایی هیأت

www.heyat.co